ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1995 m. gegužės mėn. 27 d. / May 27, 1995

Nr. 103(21)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Czeslaw Milosz

Czeslaw Milosz apie save ir poeziją

The Paris Review 1994–1995 žiemos numeryje spausdina Robert Faggen pasikalbėjimą su Czeslaw Milosz šio literatūrinio žurnalo pasikalbėjimų serijoje „The Art of Poetry".

Įvade skaitome, kad nors nobelistas Czeslaw Milosz save laiko lenkų poetu, nes jis rašo gimtąja kalba, nors jis gimė ne Lenkijoje ir pusę šimtmečio ten negyveno. Tačiau jo poezijos žodžiai iškalti paminkluose Gdanske, o taip pat matomi plakatuose New York'o požeminiuose traukiniuose.

Gimęs 1911 metais Šeteinių dvare Lietuvoje. Milosz to laiko Lietuvą prisimena kaip mitų ir poezijos kraštą. Didžiojo karo metu jo tėvas Aleksandras buvo paimtas caro armijon statybos inžinierium. Milosz'o motina ir jis pats keliavo su savo tėvu į pavojingas tiltų statybos ekspedicijas rusų mūšių zonose. Lietuvon šeima grįžta 1918 metais. Jaunasis Czeslaw pradeda mokslą Vilniuje ir dar visai jaunas išspausdina savo pirmąjį eilėraščių rinkinį *Poema apie sušalusį laiką.* Antrasis jo eilėraščių rinkinys *Trys žiemos* pasirodo 1936 metais. Vilniaus universitete baigia teisę. Metus studijuoja Paryžiuje, kur susitinka savo tolimą pusbrolį Oscar Milosz. Pabėga iš Raudonosios armijos okupuoto Vilniaus į vokiečių okupuotą Varšuvą. Čia dirba pogrindyje. Jo redaguotą antinaciškos poezijos antologiją *Nenugalima daina* išleidžia pogrindžio spaustuvė. Varšuvoje parašo *Pasaulis (Naivi poema),* ir ciklą eilėraščių *Vargdienių balsai.* Po Varšuvos sunaikinimo jis kurį laiką gyvena prie Krokuvos. Valstybinė leidykla išleidžia jo rinktinę *Išgelbėjimas.* Po karo Milosz dirba kaip kultūros attaché Lenkijos ambasadose New York'e ir Washington'e. 1951 metais jis ieško politinio azilio Prancūzijoje. Dešimtmetis Prancūzijoje ženklinamas įtemptais ryšiais su kairiuojančia intelektualų bendruomene. Šiuo metu jis parašo du romanus: *Jėgos pagrobimas* ir *Issa slėnis,* o taip pat ir savo garsiausią knygą *Pavergtas protas.* Jis taip pat parašė dvi poezijos knygas ir autobiografiją *Gimtasis plotas: ieškojimas savęs apybraižos.* 1961 metais, sulaukęs 50 metų, pradeda naują karjerą: slavų kalbų ir literatūros profesoriaus University of California at Berkeley. Milosz'o pirmoji poezijos knyga angliškai pasirodo 1973 metais. 1978 metais išleidžiamas jo rinkinys *Varpai žiemą* ir jam suteikiama Nobelio literatūros premija. 1981 metais po trisdešimties metų aplanko Lenkiją. Gimtąją Lietuvą vėl pamato tik 1992 metais.

Po Nobelio premijos Milosz išspausdino daug prozos ir poezijos knygų. Jo prozos rinkinių tarpe yra *Vizijos nuo San Francisco įlankos, Pradedant mano gatvėmis, Ulto kraštas,* taip pat Charles Eliot Norton paskaitos *Poezijos liudijimas.* Jo *Eilėraščių rinktinė* pasirodė 1988 metais, o ją sekė visai neseniai išleistoji *Provincijos.* 1988 metų dienoraštis *Medžiotojo metai* buvo išspausdintas 1994 metais, o šįmet pasirodys eilėraščių rinkinys *Veidu į upę.* Didesnę metų dalį Milosz gyvena Berkeley, o vasaras praleidžia Krokuvoje. Žurnale spausdinamas pasikalbėjimas vyko dviejose vietose: keturias ištisas valan-

(Nukelta į 4 psl.)

Balio Sruogos eseistika scenos meno temomis

VYTAUTAS A. JONYNAS

• **Balys Sruoga. APIE TIESĄ IR SCENĄ.** Straipsnių rinkinys. Sudarė, įvadą ir paaiškinimus parašė Algis Samulionis. Vilnius: „Scena", 1994. 287 puslapiai.

Anksčiau, būdavo, jų neapsigindavom... Dabar beveik šventė, kai jų knygų iš Lietuvos — susilaukiam. O ypatingai, jei jose dūli ir tavo praeities dalelė.

Tokia nelaukta šventiška siunta buvo rašančiam dvi knygos, atėjusios beveik tą pačią dieną. Skirtingos savo pubūdžiu, nors susiliečiančios viename taške. Pirmoji jų — Kazio Jankausko autobiografija *Ne pirmas kartas* aprašinėja studijų dienas Kaune ir skiria nemažai puslapių Balio Sruogos teatro seminarui. Antroji — Algio Samulionio *Balys Sruoga apie tiesą ir sceną* yra to sambūrio steigėjo ir vadovo teatrologinių studijų rinktinė.

Kaip žinome, Sruogos teatro seminaras buvo išskirtinu vienetu Lietuvoj. Savotiškais aukštaisiais savišvietos kursais, per kuriuos yra perėjęs nemažas būrys būsimųjų kultūros darbuotojų — dramaturgų, aktorių, režisierių, teatro bei literatūros kritikų, žurnalistų... Algis Samulionis išvardina arti keturiasdešimties jų savo knygoje, ir tai jo sąrašas nepilnas. Universitetinė rutina buvo anuo metu Europoj ir Lietuvoj maždaug ta pati. Profesoriai skaitydavo savo paskaitas, studentai vesdavo užrašus, paskui turėdavo gauti užskaitas, laikyti egzaminus. Kartais rašyti referatus. Bet forumo, kuriame jie galėtų laisviau išsakyti savo pažiūras, pasiginčyti, nebuvo. Seminaro naujove ir buvo toji, kad jis suteikė nariams tą galimybę. Be to, kiekvienam tekdavo, savo ruožtu, skaityti referatus kokia teatro istorijos tema arba aptarinėti matytus spektaklius. Žodžiu, noromis nenoromis plėsti savo akiračius, neretai tarpusavyje susikimbant į atlapus. Ne vienas jų yra, tarp kitko paskelbęs savo atsiminimus apie tą sambūrį, nepagailėdamas šiltų žodžių jo „spiritus movens" adresu.

Rašytojo Kazio Jankausko tekstas yra šia prasme jiems priešingybė savo tonu, ir skaitytojui iš karto nelengva susivokti, kodėl. O priežastis paprasta. Priešingai kitų liudijimams, rašytiems po daugelio metų, Jankausko autobiografija yra paremta dienoraščių, užrašų fragmentais ir juose atsispindi jaunuoliškas nepakantumas autoritetams ir aplamai viendienės nuotaikos. Todėl profesorius Sruoga vaizduojamas kaip prieštaravimų nepakenčiantis tironas, ar net kaip nihilistas, niekinantis anuomet iškilusius kūrėjus, kaip pvz., Petrą Vaičiūną ar režisierių Borisą Dauguvietį.

Nors ir pernelyg kategoriški, šie įspūdžiai neabejotinai padeda skaitytojui suvokti dar geriau Sruogos, kaipo seminaro vadovo, vaidmenį. Teatro seminaro sueigose svarstomi dalykai ne vienam buvo nauji, negirdėti, o kartais ir kontroversiniai. Pats Sruoga, provokuodamas svarstybas, nevengdavo prisiskirti sau velnio advokato vaidmens. Pagaliau jo paties požiūriai į įvykius, užsiplieskimai ir nusivylimai, neretai mainės, nors pagunda sužerėti humoro grybšniu ar aforizmu būdavo visada reali. Ne visada studentams būdavo aišku, kokios tiesos scenoje, kokios idealios formos spektaklyje galėjo ilgėtis Sruoga. Ir čia ateina skaitytojui pagalbon Algio Samulionio knyga. Teisingiau, knygos.

Algis Samulionis, kurį Mirties angelas išsivedė iš mūsų tarpo visai neseniai, vos šiai knygai pasirodžius, yra nuostabus padaras mūsų raštijoj. Asmeniškai profesoriaus nepažinęs, jis nuo pat savo diplominio darbo įsitraukė, įklimpo kaip gyvsmėlin, į Sruogos raštų tyrinėjimą, jo kūrybinio palikimo gelbėjimą iš užmaršties. Tik retkarčiais, kada ne kada pavykdavo jam laikinai atitrūkti nuo pasirinktosios savo misijos, prisidedant savo įnašu prie ruošiamų kolektyvinių lituanistikos leidinių, bet šiaip visa jo energija buvo skirta tam pačiam tikslui. Sudaryti kuo pilniausią Sruogos tekstų sąrašą ir paruošti dirvą jų išleidimui. O tas bibliografinis sąrašas nuolatos keitėsi, kadangi gausybė Sruogos rašinių buvo suslapstyta po įvairiais slapyvardžiais. Dar daugiau sunkumų teko patirti, bandant įsigyti tų tekstų kopijas iš nelengvai prieinamų senosios spaudos komplektų. Samulionis yra rašančiam prisipažinęs, kad jam pavyko gauti, lankantis Čikagoj 1986 metais, reikiamą medžiagą „vien per milžinišką vargą ir atsitiktinumą", tuo tarpu kai vienas tų tekstų („Teatro revoliucija") jam turėjo kertinio akmens vertę būsimajai knygai.

Vien po dvidešimties atkaklaus, įtempto darbo metų ėmė brėžtis Samulioniui įgyvendintino Sruogos raštų daugiatomio kontūrai. Nebe menkučiai šeši tomeliai, kokiais buvo 1957 metais išleisti mūsų klasiko raštai, bet visas 17 tomų telkinys. Kiekvienas kokių 800 mašinraščio puslapių, kuriuos reikėjo sudarytojui aprūpinti pratarmėm, paaiškinimais, slapyvardžių iššifravimais. Kas žingsnis čia pilna galvosūkių. Ar dėtini, sakysim, libretų vertimai, skirti dainavimui, o ne skaitymui. Kaip, nesuklystant, atsijoti, kas turi išliekamą vertę, o kas atspindi vien dienos rūpesčius, nors kartais pasigerėtinu tikslumu? O kur dar visi žygiai, „demaršai" pas sudiržėjusius biurokratus kaulyjant lėšų raštų išleidimui. Atrodytų, kad Samulioniui teko dažnokai klebinti įstaigų duris, kol po monografijos *Balys Sruoga* prasidėjo pačių raštų spausdinimas dalimis. *Verpetai ir užuvėjos* (1990) buvo Sruogos literatūrinės kritikos rinktinė, tuo tarpu kai *Balys Sruoga apie tiesą ir sceną* (1994) jo straipsnių apie teatrą sąvadas.

Bematant būtina patikslinti du dalykus. Kada kalbama apie kio literatūros klasiko raštus, neišvengiamai susidaro įspūdis, kad jų rengėjo tikslu yra juosna surinkti viską viską. Sruogos atveju tai neįmanoma. Samulionio tvirtinimu, vien straipsnelių teatro temomis esama arti šimto. Prašosi atranka. Iš jų rinkinin *Apie tiesą ir sceną"* pateko vos 27 tekstai. Negana to, vos du iš jų, yra buvę spausdinti 1957 metais išleistame šešiatomyje.

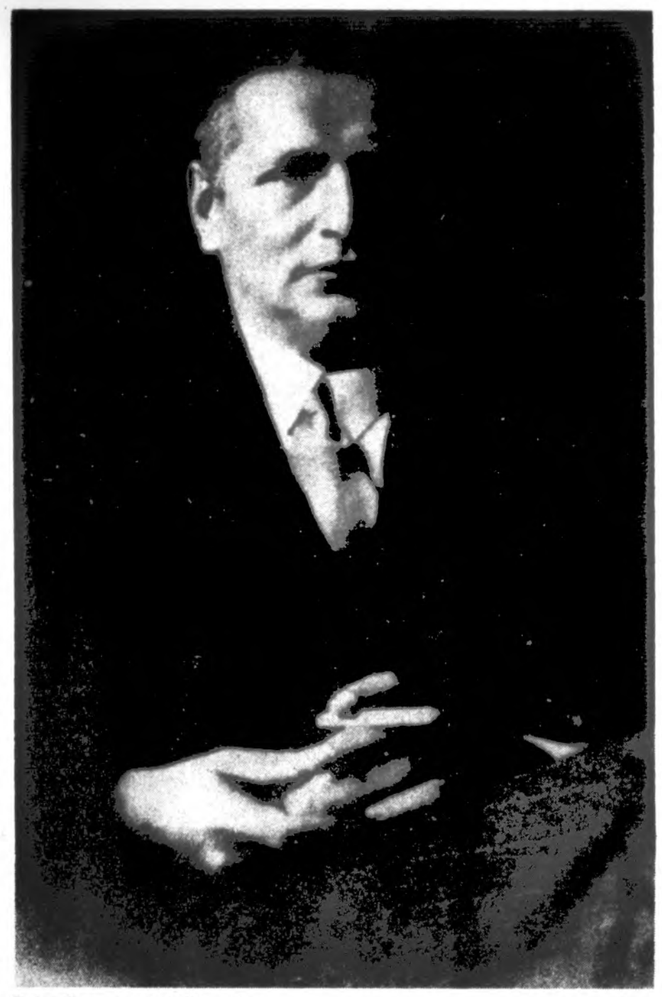

Balys Sruoga apie 1935 metus

Kitaip sakant, susiduriam su gerai apgalvotu, sandariu, išbalansuotu, „savieigiu" veikalu, kurio paskirtim yra atskleisti Sruogos, kaipo teatrologo, dvasinę raidą per ilgą, daugiau negu penkiasdešimties metų (1894-1947) laikotarpį. Kazys Jankauskas, kaip minėjome, lengva ranka priskiria Sruogą prie Stanislavskio vaidybinės sistemos propaguotojų, pripažindamas tą laikyseną pozityvia, kadangi tuo metu mūsų teatras sunkiai kapstėsi iš megėjiško lygio. Faktiškai, naujosios Samulionio knygos šviesoje, tie dalykai nėra tokie paprasti. Visų pirma, iš pratarmės patiriam, kad gyvendamas Petrapilyje Sruoga išsiskyrė iš savo tautiečių uolumu lankyti įvairius dramos teatrų, operos bei baleto spektaklius ir aplamai domėjosi teatrų raida. Knygoj spausdinami tekstai tai iliustruoja. Šalia laikraštinio pobūdžio informacijos apie lietuvių Petrapilyje kultūrinę veiklą ir jos slogučius, aptinkame straipsnių, aptariančių tuometinės Rusijos ir Vakarų Europos gyvenimo aktualijas bei eseistiką, kurioje pasisakoma apie scenos meno, kaipo specifinio žanro, savarankiškumą. Skaitytojui bematant akivaizdu, kad Sruoga nepakentė megėjiškumo ir šarlatanizmo scenoje, lygiai kaip pernelyg pabrėžiamo realizmo, buitiškumo. Bet jam nemažiau pastebimas ilgalaikis profesoriaus pomėgis laisvos improvizacijos scenoje „Commedia del arte" stiliumi. O dėl jo pritarimo stanislavskinei mokyklai, jisai, priešingai Jankausko teigimams, gerokai drungnas. Geriausiai tas bodėjimasis atsekamas iš knygoj spausdinamo (daugeliui buvusių „seminaristų" nežinomo) „essay", pavadinto „Teatro revoliucija", kuriame Sruoga entuziastingai ir paveikiai aptaria režisieriaus Aleksandro Tairovo, Maskvos Kamerinio teatro įkūrėjo ir vadovo, scenos meno sampratą. Jame į stanislavskinę liniją pažvelgiama itin kritiškai. Būdinga, kad šis straipsnis rašytas tuo metu, kai Maskvos Dailės teatras gastroliavo triumfuodamas po visą Ameriką.

Tai liudija, kiek Sruogos būta savarankiško savo sprendimuose, nepasiduodančio spaudos įtaigavimams. Kiekvienam buvusiam teatro seminaro dalyviui šis tekstas, spausdintas *Naujienose* ir todėl nežinomas, sukels daug prisiminimų apie sueigose girdėtus referatus kaip, pvz., Meiningeno teatrą ir tt. Net ir dabar netrūksta staigmenų. Taip, sakysim, susidaro įspūdis, kad pernelyg propaguodamas žaismo scenoj primatą, Sruoga skatina režisierių nesiskaityti su autoriaus tekstu. Ta prasme, jo mintys būtų visai moderniškos, nes mūsų dienų režisierių savivaliavimas su dramaturgo tekstu išvirsta, kaip žinom, dažnai į pasibaisėtinas nesąmones. Kitur, atrodytų, jis pasisako prieš klasikinio repertuaro, kaipo priemonės supažindint žiūrovus su pasauline literatūra, brukimą scenon, nors čia skaitytojui ne visai aišku, ar Sruoga piktinasi paties veikalo parinkimu, ar jo sumaitojimu scenoje. Viena aišku, Sruoga nepagaili ironijos ir sarkazmo vilyčių šarlatanams režisieriams, kepantiems spektaklius it blynus, vos po kelių repeticijų.

Užtat pažintine prasme knyga *Balys Sruoga apie tiesą ir sceną* itin vertinga. Joje atsispindi mūsų Nepriklausomybės laikų (1918-1940) teatrinis ir kultūrinis gyvenimas, įvairūs sankirčiai, pakilūs momentai („Šarūno" spektaklis) ir nuosmūkiai; žvirbliškas tursenimasis išmaltų kelelių dulkėse. Knygos sudarytojui priklauso padėka už tai, kad jis nesusigundė „moderninti tekstų, kalbos. Taip pat už tai, kad susirado ir įterpė leidinin Sruogos laiškus apie teatro meną, rašytus dukrai iš Stutthof'o mirties stovyklos.

Savaime suprantama, kad laiko trandys yra, kas be ko, išvarpiusios tekstų audinį. Bet užtat juo įstabiau, išvydus, kad tokia netvari, greit išsivadėjanti substancija, kaip humoras, vis vien sužiba iš po laiko pelenų dangos. Štai, pavyzdžiui, aiški Sruogos replika Tumui ir kitiems, žvelgiantiems į teatrą kaipo estradėlę pamokslavimui: „Mums, panie, reikia, kad teatras pamokytų, kaip tėvynę ir pačią reikia mylėti, kaip vaikus auginti, o jie su farsais lenda..."

Arba vėl štaisgrybšnys (variacija tubeliška tema: „Lietuva — žemės ūkio kraštas") pasišykštintiems lėšų teatrui: „Žemės ūkis — mūsų valstybės, mūsų ateities, mūsų gerovės pagrindas. Ūkininkas be mėšlo — joks ūkininkas, padraika kažkoks! Be mėšlo — nei tau kopūstai, nei tau krienai užaugs! Su kuo dešrą rysi, jei krienų neturėsi?! Valstybės pagrindas — žemės ūkis, o žemės ūkio — mėšlas".

Baigiant recenziją, pravartu prisiminti, kad pirmoji Algio Samulionio knyga vadinosi *Balys Sruoga dramaturgas ir teatro kritikas* (1968). Joje, lygiai kaip ir vėliau pasirodžiusioj monografijoj *Balys Sruoga* (1990), Samulionis santraukiniam pasakojime buvo įžvelgęs nemažai dalykų, kuriuos aptariamasis veikalas dabar leidžia permąstyti dar giliau.

Post scriptum. Neoficialiomis žiniomis, ateinančiais metais norima paminėtai Lietuvoj Balio Sruogos gimimo dienos šimtmetines. Ta proga numatoma pavadinti jo vardu vieną universiteto auditoriją ir pastatyti Putino muziejuj (daugiabutyje Tauro gatvėj, kur gyveno ir Sruogų šeima) pora papildomų „stendų" (stovų rodiniams). Sumanymai, kaip matome, taurūs ir nesvietiškai originalūs, bet būtų ne pro šalį, kad tenykščiai veiksniai neužmirštų ta proga įgyvendinti ir Algio Samulionio atkakliai gintą *Raštų* projektą.

Šiame numeryje:

Czeslaw Milosz apie save, poeziją ir tikrovę • Balys Sruoga apie tiesą ir meną • Lietuvių operos „Perlų žvejai" Čikagoje • Pokalbis su Justinu Pikūnu • Prano Visvydo eilėraščiai • Naujojo emigranto dalia (IV ir V) • Balzeko Lietuvių kultūros muziejus bendradarbiauja su Vilniaus Šiuolaikinio meno centru

Georges Bizet „Perlų žvejai" Čikagos lietuvių scenoje

LORETA VENCLAUSKIENĖ

Iš Lietuvių operos „Perlų žvejų" spektaklio, įvykusio 1995 m. gegužės 14 d. Morton High School auditorijoje, Cicero, Illinois: I veiksmo scena – priekyje Bronius Tamašauskas ir Arvydas Markauskas.

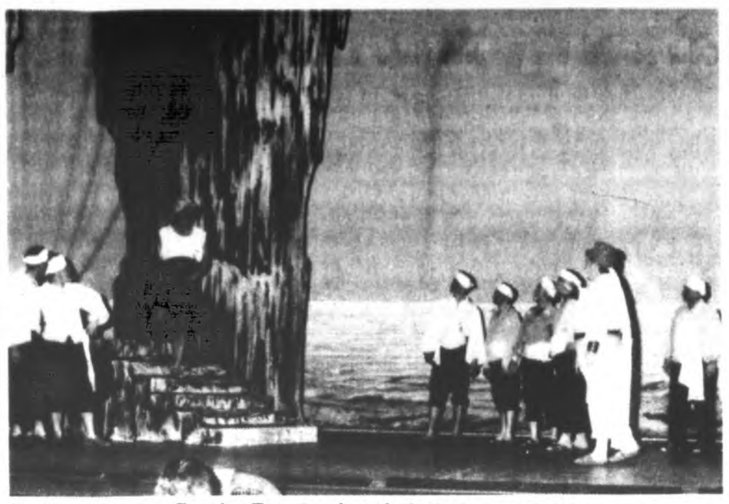

I veiksmo scena – Bronius Tamašauskas (dešinėje) ir Operos choro nariai

Ramutė Tumuliauskaitė ir Liudas Norvaišas

Kairėje – Ramutė Tumuliauskaitė, Bronius Tamašauskas, Arvydas Markauskas ir Operos choras.

III veiksmo scena: Linas Sprindys, Audrius Rubežius, Arvydas Markauskas, Adas Endzinas, Romas Burneikis, Liudas Norvaišas

Po spektaklio: Vytautas Radžius, Ramutė Tumuliauskaitė ir Lietuvių operos chormeisteris Ričardas Sokas. Jono Tamulaičio nuotraukos

Šiais metais Lietuvių opera Čikagoje pastatė retai pasaulio scenose atliekamą Georges Bizet trijų veiksmų operą „Perlų žvejai". Lyriškas, šiek tiek sentimentalus, kupinas gražių melodijų kūrinys neilgame prancūzų kompozitoriaus kūrybos kelyje (Georges Bizet mirė, sulaukęs 37-erių metų) buvo vienas pirmųjų darbų scenai. Jo ištraukos iki šiol dažnai atliekamos, tačiau meninės visumos požiūriu „Perlų žvejai" neprilygsta „Carmen" operos originalumui, pelniusiam jos autoriui ypatingą šlovę.

„Perlų žvejų" siužetas dvilypis: egzotiškame, istoriškai tolimame fone vystosi įprastu „meilės trikampiu" pagrįsti įvykiai. Veiksmo vieta – Ceilono sala. Ją nukariavę, čia įsikūrė dar prieš Kristaus gimimą iš Šiaurės Indijos atvykę singaleziečiai; buvę geri žemdirbiai ir žvejai, tikėję į Brahma dievus ir meldęsi jų šventyklose. Senieji laikai tačiau į prancūzų menininko operą sugrąžinami tartum tik tam, kad vėl, eilinį kartą, iškeltų ir apdainuotų amžinąją žmogaus meilės ir aistrų temą. Orientaliniai siužeto momentai šioje muzikoje neatsispindi; todėl (kaip dažnai operos žanre pasitaiko) egzotiškąja Tolimųjų rytų dvasia spektaklyje tenka rūpintis veikalo statytojams – scenografams ir režisieriams.

Operos valdyba ir Meno vadovas, dirigentas Alvydas Vasaitis, matyt, iš anksto apsisprendė neužsakyti naujos, brangiai kainuojančios scenografijos, o pasitenkinti Stivanello Costume Co. paskolintais santūrių spalvų kostiumais ir dekoracijomis. Iš Vilniaus Operos teatro atvykusiam režisieriui Eligijui Domarkui, be abejo, tai sukėlė papildomų sunkumų (greta tų, kurie esti, dirbant su muzikais mėgėjais).

Operoje ceiloniečiai – perlų žvejai vaidina didelį vaidmenį. Šiai aktyviai daugumai pavaizduoti reikia įvairių mizanscenų, įkūnijančių skirtingos vidinės sekos ryšius. Vienokių vaizdo judėjimo pakitimų reikia per maldų apeigas, kitokių – švenčių ar nelaimės atvejais. Eligijaus Domarko režisuojamame spektaklyje masių grupės paliko statišką įspūdį, nors ir buvo stengtasi grupinę vaidybą šiek tiek paįvairinti (turiu galvoje sceną su žvakutėmis). Gal tai įmanoma pateisinti (o režisieriui – pasiteisinti), tik prisiminus, kad didžioji choristų dauguma yra sceninio judesio įgūdžių neturintys mėgėjai.

Tačiau muzikiniu atžvilgiu choristai, turint omeny senyvą daugumos amžių, pasirodė labai gerai; partijos išmoktos taip, kad ir „iš miego pakėlus" nebūtų suklupę. Jautėsi įdėtas didelis chormeisterių – Manigirdo Motekaičio ir Ričardo Soko – darbas. Su profesionalių choro talkininkų, svečių iš Lietuvos, pagalba choras skambėjo pakankamai stipriai.

Pagrindiniai operos veikėjai buvo keturi: Leila, bramanų šventyklos saugotoja, perlų žvejys Nadiras, geriausias jo jaunystės draugas, perlų žvejų vadas Zurga ir vyriausias bramanų dvasininkas Nourabadas. Be to, baletinių intarpų vietoje, sustiprintas (ar specialiai įvestas) solinis, „Bramos valios reiškėjos", šokėjos vaidmuo.

Leilos partiją dainavo Vilniaus Operos teatro solistė Ramutė Tumuliauskaitė, turinti stiprų koloratūrinį sopraną, šviesių spalvų, su laisvomis, tarsi metalinio spindesio viršūnėmis. Aukščiausiojo registro skambumas buvo itin įspūdingas, atliekant operoje maldų sceną; raiškios viršūnės taip pat gražiai sustiprino dramatinę kitų vokalinių ansamblių nuotaiką. Atrodo, kad solistės artikuliacija (muzikos garsų formavimo būdas dainuojant) jau yra nusistovėjusi, o tuo pačiu, deja, „užantspaudavusi" ir kai kuriuos nepageidautinus dalykus: netikėtai prasiskverbiančią balsių vibraciją (nors tarpais garsai išdainuojami lygiai) ir neaiškią dikciją (beje, būdingą visiems šio spektaklio solistams). Nepaisant paminėtų savybių, vokalinė atlikimo pusė buvo pakankamai įspūdinga, sukėlusi gausias publikos ovacijas.

Tenoras Bronius Tamašauskas, panašiai kaip ir Ramutė Tumuliauskaitė, scenoje dainuoja seniai. Jo balsas nestiprus, bet išlygintas, nors ir blankoko atspalvio. Todėl populiariausias, dažnai atliekamas operos numeris – Nadiro daina (pr. – „Mi par d'uire ancora") – didelio įspūdžio nepaliko. Broniaus Tamašausko Nadiras sėkmingiau pasirodė šios operos ansambliuose, pirmojo veiksmo duete su Zurga, finalo Terzette.

Dažnas Lietuvių operos svečias Čikagoje yra Arvydas Markauskas. „Perlų žvejuose" jis paruošė Zurgos partiją. Stiprokas, visuose registruose panašaus, tarsi aksominio, atspalvio baritonas ir šį kartą sukėlė malonų įspūdį. Kaip visada, kruopščiai paruošęs melodinį tekstą (nors to nepasakytum apie dikciją), Arvydas Markauskas gerai juto romantiškąjį muzikos stilių, frazių pulsą, bet – kaip ir visi kiti šio spektaklio solistai – buvo silpnas (neišvystęs, ar neišmokytas!) sceninio judesio įgūdžių požiūriu.

Jei vaidybinės išraiškos pasigestume tik Markausko pasirodyme, išvada nesukeltų tolesnių diskusijų. Tačiau ir Liudo Norvaišos skambiam bosui, atliekusiam nedidelį, bet neblogai padainuotą, vyriausiojo kunigo vaidmenį, išsakytinas tas pats priekaištas: scenoje judėta mechaniškai, tarsi be jokio tikslo.

Žinia, operos solistų vaidyba iš esmės skiriasi nuo dramos artistų vaidybos. Ji yra tartum savaip taupesnė, jos „mechanizmas" veikia kaip kažkoks sulėtintas, į pantomimą panašus judesys ar „šokis". Šio vaidybinio žaidimo dalyviai turi visišką veikimo laisvę, tačiau, reikalui esant, ją pataiso ir už sceninio vaizdo meninę visumą vis tiek visuomet atsako režisierius. Jo valia (ar intelektu?) nubrėžiamos solistų judesių veikimo ribos. Jei šis procesas kūrybingas, idėja įsikūnija vaizdžia plastine forma. Kartais sceninio judesio pagrindų žinojimas, nuojauta ir profesinė patirtis solistui suteikia pirmenybę pasirinkti, kaip suvaidinti tą ar kitą operos sceną. Tačiau ir šiuo atveju, kai vaidinančiojo ir režisieriaus požiūriai sutampa, režisierius pasilieka padėties šeimininku.

„Perlų žvejų" pastatyme solistų profesionalų vaidyba visiškai nepasirūpinta. Čia lyg ir nebuvo mizanscenų, be kurių sunku susekti siužeto eigą, o tai, ką matėme (dažnai tik blaškymąsi po sceną), trikdė muzikos suvokimą. Gaila, kad ir kai kurios kitos, įdomiai sumanytos režisavimo pusės, ne iki galo įgyvendintos. Štai, pavyzdžiui, balerina Jūratė Sodytė-Maskaliūnienė savo vaidmenį atliko labai išraiškingai. Josios, „Bramos valios reiškėjos", šokio epizodai paįvairino šiaip jau monotonišką sceninį vyksmą. Tačiau choreografinis vaizdas, režisieriaus valia, buvo įterpiamas į kasdieniškąją buitinę aplinką, net nepabandžius paieškoti kokios nors, tarp realaus ir mistinio siužeto sluoksnių egzistuojančios, takoskyros. Kad ir apšvietimą pabandžius pasitelkti... beje, menkai panaudotą finalo scenovaizdžio problemoms spręsti. Kraupiai raudonas liepsnų atšvaistas galgi įspūdingiau būtų užsklendęs romantiškai tragišką meilės istoriją.

Kaip ten bebūtų buvę, operos pastatymo faktas ir šiais metais mūsų visuomenės buvo priimtas šiltai ir nuoširdžiai, kaip dalis brangaus, prieš pusšimtį metų iš Lietuvos atsinešto kultūros pasaulio atminimo. Ypač kad muzikinė pusė, vadovaujama jaunesniosios išeivijos kartos atstovo, dirigento Alvydo Vasaičio, daugumą patenkino.

Kadaise Vladas Jakubėnas buvusiam savo mokiniui pranašavo didelę pianistinę ateitį su sąlyga, kad tam darbui pašvęs visą gyvenimą. Vėliau, kai greta tiksliųjų mokslų Alvydas Vasaitis pradėjo domėtis dirigavimu, ir vėl iš buvusio mokytojo susilaukė įvertinimų, analizės ir patarimų, nuoširdžiai skatinančių jaunojo dirigento polinkių profesinį pilnavertiškumą. Alvydo Vasaičio, kaip dirigento, atvejis iš tiesų retas. Jis įspūdingas būtent todėl, kad nėra profesinės veiklos išdava. Iš to kyla, beje, tam tikras padėties dvilypumas: nepaprastas Alvydo Vasaičio atsidavimas išeiviškos operos išlaikymui ir pernelyg kuklios galimybės šioje dirvoje dirigavimą lavinti. Tai ypač jaučiasi, spektaklį pradedant – dažnai pirmame veiksme orkestras skamba per garsiai. Panašiai įvyko ir šiemet. Tik operos įžanga „Preliudas" (vienas gražiausių orkestrinės Bizet muzikos pavyzdžių) buvo atlikta ypač muzikaliai ir nuotaikingai, ir nuo antro veiksmo išgirdome tarsi „kitą" Vasaitį-dirigentą: laisvesnį, mažiau suvaržytą, dinamiškesnį.

Apskritai šių metų Alvydo Vasaičio pasirodymas paliko daug stipresnį įspūdį. Tolesnė praktika, muzikos stilių studijos padėtų dirigavimo talentą išvystyti. Šioje srityje, kaip ir svetimų kalbų mokymesi, amžiaus ribos yra erdvios.

Georges Bizet „Perlų žvejais" paženklintas 39-asis Lietuvių operos Čikagoje sezonas. Šį įvykį atspindi ne tik reklaminiai tekstai, recenzijos, mačiusiųjų ir girdėjusių pasklidę įspūdžiai, bet ir Programos apipavidalinimas (dail. Ados Sutkuvinės) bei jos turinys. Šį kartą operos veiksmo atpasakojimas lietuvių kalbos ir pateikiamos informacijos požiūriu neišlaiko jokios kritikos. Be

(Nukelta į 4 psl.)

Ramutė Tumuliauskaitė

Eglė Rūkštelytė-Sundstrom ir Liudas Norvaišas

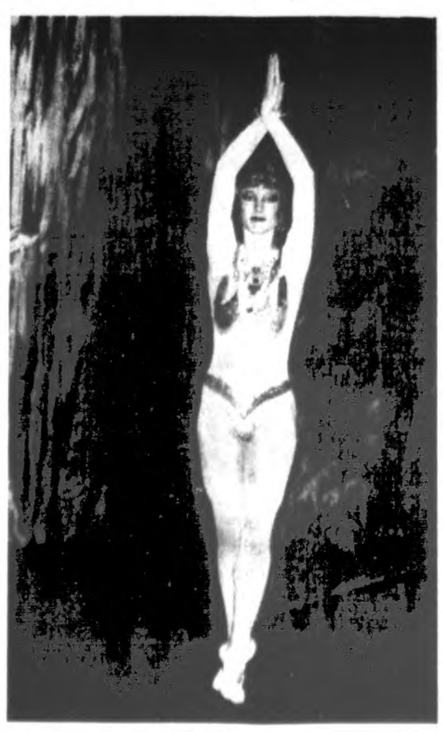

Jūratė Sodytė-Maskaliūnienė

Jurgis Vidžiūnas

Lietuvių operos meno vadovas ir dirigentas Alvydas Vasaitis Jono Tamulaičio nuotraukos

Profesorius Justinas Pikūnas vėl vyksta į Lietuvą

ELEONORA GRIGAITIENĖ

Universiteto vadovybės kviečiamas, profesorius Justinas Pikūnas vėl važiuoja į Lietuvą, į Vytauto Didžiojo universitetą, 1995-96 mokslo metams. Šia proga užklausiau dr. Pikūną:

— Argi neužtenka dvejų mokslo metų įnašo, kad vėl skrendate į Vilnių, važiuojate į Kauną?

— Tikrai, mano amžiuje dvejų metų turėtų pakakti. Metams augant, gera turėti lengvas gyvenimo sąlygas, gal išsikeliant į Floridą ar Havajus. Lietuvoj nėra lengva nei gyventi, nei dirbti...Bet jau sutikau, važiuosiu dar kartą.

— Įdomu, kokius kursus dėstysite ir ką daugiau darysite?

— Pasisiūliau dekanui J. Lapei dėstyti Psichodiagnostiką ir Psichoterapijos pagrindus. Kurso eigoje studentai pradeda testuoti ir diagnostinius bei prognostinius pranešimus rašyti. Tai jiems įdomus darbas, nes jie gali pajusti, ką psichologai savo profesijoj atlieka. Lietuvos gyventojai išgyveno sunkius sovietinio košmaro laikus ir patyrė daug stresinių įvykių ir radikalių pasikeitimų, todėl psichoterapija yra jiems labai reikalinga. Aplamai, elgesio modifikacija, kognityvinė terapija, savęs realizavimo dėsniai gali daug kam padėti. Ką daugiau darysiu? Kaip ir anksčiau, gal vadovausiu psichologijos daktarato programai, dalyvausiu studentų organizacinėj veikloj, važinėsiu po Lietuvą. Nuobodžiauti neliks daug laiko.

— Kaip yra su jūsų nauja knyga asmenybės vystymosi srityje? Ar ji jau rinkoje? Ar ją galima užsisakyti „Drauge" ar kitur?

— Po įvairių vėlavimų *Asmenybės vystymas* išvydo dienos šviesą 1994 metų gruodžio mėnesį. Prieš pat Kalėdas gavau jos signalinį egzempliorių. Žinau, kad Kaune ją galima gauti. O kitur? — nežinau. Dar Kaune būdamas minėjau, kad leidėjai galėtų užkalbinti „Draugą" ir gal susitarę pasiųstų kokį 100 egzempliorių platinimui.

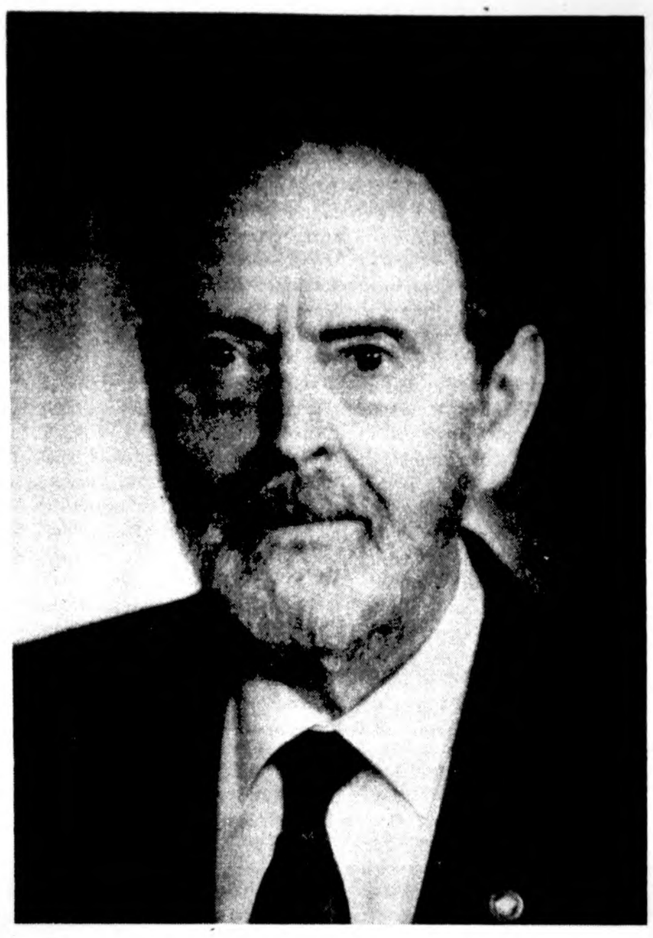

Justinas Pikūnas

— Kaip Jums pačiam patinka ši knyga?

— Man sunku ką pasakyti — dar neperskaičiau, bet štai ji jau metų senumo — turi 1994 metų datą. Tekstas gerai atrodo, nors puslapius pavertus, galima matyti, kas yra kitoj pusėj — pagailėjo kietesnio ir sunkesnio popieriaus. Gal kritikai ką nors daugiau pasakys.

— Norėčiau paklausti, kokie, Jūs galvojate, yra lietuvių tautos uždaviniai, ko Lietuvai labiausiai reikia?

— Sunkūs klausimai. Prasisklaidžius dabartinėms migloms, dar vis gaubiančioms Lietuvą, išryškės tautos uždaviniai. Visų pirma reikia vystyti ir turtinti savąją kalbą, nes tai didžiausias tautos turtas, kad ji būtų pilnavertė ne tik kaip liaudies, bet ir kaip mokslo, filosofijos, meno ir aplamai kaip kultūros kalba. Dar svarbiau, Lietuvai reikia dorovinio atgimimo, kuris įprasmintų kultūros pažangą. Profesoriaus Kazio Pakšto mintimi, reikia greitinti tautos kultūros laikrodį, kad pasiektumėm Vakarų Europos kultūros viršūnes.

Ko labiausiai Lietuvai reikia? Sakyčiau, kad jai visko reikia ir dar ilgai reikės. Gal labiausiai reikėtų rūpintis ir padėti vaikams, jaunimui ir jaunoms šeimoms — jie kurs 21-ojo amžiaus Lietuvos ateitį, jiems reikia teikti gausių dorovinio ir religinio auklėjimo šaltinių ir priemonių; reikia idealus žadinančių knygų ir žurnalų, dar svarbiau asmenybių, kurios juos patrauktų prie to, kas yra gera, gražu ir šventa. Norėčiau iš širdies skatinti visus Amerikos lietuvius dažnai pagalvoti ir atrasti būdus kaip veiksmingai prisidėti prie įvairios pagalbos teikimo. Vieni turi talentus, kiti resursus — naudokime juos Tėvynės gerovei kurti. Sunki jos dabartis to reikalauja.

— Gerbiamas Profesoriau, maloniai dėkoju.

• **Justino Pikūno** ankstesnė knyga *Nuo asmens iki asmenybės* buvo išleista „Ateities" leidyklos 1990 metais Čikagoje. Joje autorius išsamiai nagrinėja vaiko asmenybės pradus, formavimąsi ir brendimą. Jis kalba apie lemtingus tarpsnius vaiko auklėjime, mokinių elgesį mokykloje ir jų psichologiją, lietuvių jaunimo problemas, subrendimo kriterijus, inteligentą ir jo uždavinius šiandieniniame pasaulyje.

Pranas Visvydas

Brandžiausias žodis

Gražu, kai netikėtai prieangyje pasirodo
tyliosios formos Princas, kažkada regėtas
sapningoje Kastalijoj ar filme, vienišas.
Jo artumoj diena šventadieniu pavirsta.

Jo lūpose tyla yra brandžiausias žodis.
Tylėdamas ir Dievas klausos tylinčių maldų.
Ir mes tiktai nutilę galime ramiai suprasti
taurumą būvio, vengiančio tritonų riksmo.

Ar ne dėl to vis vežame bičiulius, iš kitur
atvykusius, į Huntingtono sodus ir galerijas,
kad jie išvystų ne tik augaliją, bet ir meną,
įsikniaubusį į salių sienų tylą, kuždančią,
kad grožis, atitrūkęs nuo akimirkų lavinos,
nebūna niekad atitokęs nuo jautrios širdies.

Vasara

Raudonas bogenvilės krūmas —
žiedų daugiau nei lapų —
birželio mėnesio aitrumo
spalvas pasieniais tapo.

Prieš saulę viskas susilieja
į vieną ryškią kūrinio idėją,
kad esame nenuoramos gamtoj,
vis nepajėgiantys išsivaduot
iš žmogiškos didybės dūmų,
iš raudonos spalvos aitrumo.

* * * *

Ryte išgirdęs dūžį, atsimerkiau.
Bet sapno skvernas taip ir liko
įstrigęs sąmonės tinklainės ūkuos.
Dar vis regėjau seno mūšio lauką,
suaižytus medžius prie apkasų,
šarvuotį, šaudantį į mūsų pusę.

Aš perbraukiau akis ir pabudau
kaip reikiant. Buvo gera, kad esu
ne ten, o čia. Už lango vasaros
diena dienojo su būties paminklais,
su stovinčia ant marmuro kuklia
taikos dievaite, motina beginkle.

* * * *

Mintis sudėjau puokštėn
Ir kambarys dabar yra tvarus,
kaip siela, kurioj viskas noksta,
kol juoduma spalvas užgrius.

Žinau... Užgrius. Nebematysiu,
vien jausiu kvapsnį jos plaukų.
Liūdnai į tyrumas ją neš sulesę
kupranugariai Aisčio; tuo taku
nueis ir mano ypatybė trokšti
iš žodžių sudėliotų puokščių —
dvieilių, ketureilių ir sonetų,
ten pokario metu jai pažadėtų.

Šiaurys Narbutas

Naujojo emigranto dalia

IV

Nuo New York'o širdies Manhattan'o iki rusų rajono Brighton'e (Brighton Beach) keliavau keturiasdešimt minučių. Metro traukinys, čia vadinamas sabvėjumi, skuodė kaip pakvaišęs.

Išėjau į apšiurusią gatvelę, primenančią Jaltos ir Berlyno priemiesčių sintezę, jei tokia įmanoma. Bet New York'e įmanoma viskas. Netrukus pamačiau vandenyną. Platus balto smėlio ruožas, šezlongai. Krantinės gatvė šurmuliuoja po traukinio konstrukcijomis. Vaizdelis artimas Čikagai. Gražu. Prašmatni kirilica vitrinų stikluose. Net patys lenkai pripažįsta, kad Brighton'as gražesnis už jų Greenpoint'ą tame pačiame Brooklyn'e.

Tyrinėju aplinką. Aibė bukinistų ir neaiškių tipų. Vienoje kavinėje įsikalbu su barmenu. Pavaišina kava ir atsisako pinigų. Tai jau kvepia geraširdiškąja Rusija. Įsikalbame. Barmenas tauškia nesustodamas:

— Pas mus dirba vienas nelegalas iš Kišiniovo. Vargšelį čia vaiko negyvai už tris dolerius per valandą. Miklesni nusiperka suklastotus dokumentus, bet tai velnioniškai pavojinga. Už penkių tūkstančių dolerių garantą gali žalią kortą įsigyti oficialiai. Vėliau, jei penkerius metus tvarkingai moki mokesčius valstybei, išlaikai egzaminus (kalba, JAV istorija) ir dar esi gyvas, gali tapti piliečiu.

Pagarbiai ir atsargiai pasiteirauju:

— O kiek ima už suklastotus dokumentus?

Jisai varo nesibaimindamas:

— Žinau, vienas nusipirko leidimą dirbti už šešiasdešimt baksų. Metams. Po to, sako, kad tuos klastotojus supakavo. Girdėjau, kad kažkokie lenkai suveikia legalią socialinio draudimo kortelę už penkis šimtus. Bet tai dar ne leidimas dirbti. Tačiau be jos tau niekas neatidarys banke sąskaitos. Kartais banditėlis tuo pasinauodoja ir apiplėšia naujuosius emigrantus. Amerikiečiai grynų pinigų beveik niekuomet nesinešioja. Vakar vienas draugas prašė pamokyti kaip naudotis banko automatu, nes negalėjo su savo kortele pasiimti savo paties pinigų. Norint įvykdyti šią operaciją, reikia žinoti kelis žodžius anglų kalba (atsakyti kompiuteriui, ar tu nori padėti pinigus, ar paimti, kiek dolerių, koks tavo kodas ir pan.) ...negalėjau jam padėti, pats nespėju savo reikalų praryti.

Geriame kavą, barmenas skundžiasi menku kavinės bizniu ir sukioja masyvų auksinį žiedą. Tęsia intymiau:

— Mano draugai Maskvoje uždirba daugiau, bet jų vaikai turės mažiau šansų ateityje. Be to čia aš kasdien galiu pasitrankyti po Manhattan'ą. Kiekvieną sekundę žinau, kad galiu spjauti į visus reikalus ir ten numauti. Jei susirgsiu ir neteksiu darbo, teks grįžti į provincialesnę šalį. Grįšiu į praeitį. O šiandien svarstau, ar pirkti bilietą į Clapton'o koncertą už 35 dolerius, kuris įvyks Madison Square Gardene tik rugsėjo 18 dieną. Rengėjai vienam žmogui parduoda nedaugiau nei po šešis bilietus, bet dar reikia rudens sulaukti.

Jis užsikosėjo. Palinko į priekį ir sukuždėjo:

— Matai tą tipą? Alkoholikas. Sėdi ir kalbasi su buvusiu girtuokliu, kuris nebegeria jau 20 metų, bet kas rytą pradeda priesaika „šiandien nei gramo".

Prigužėjo klientų. Atsisveikinome.

Vėl trainiojausi jaukiomis gatvelėmis. Vakarėjo. Buvau nerijęs visą dieną. Susiradau kinietišką valgyklėlę. Rusiškas maistas tą dieną netraukė. Už keturis dolerius prisikirtau ryžių, brokolių ir vištienos sezamo padaže, užgėriau sriuba su paleistu kiaušiniu. Zest!

Gatvėje du apskurę naujieji atvykėliai nešė spintą ir garsiai šūkčiojo:

— Sava, davai siuda!*

Jie jautėsi čia beveik kaip namie. Veiduose jau galėjau įžvelgti būdingą emigrantams liūdesį.

V

Neišmatuojamai gilus ir mielas yra lietuviškas naivumas. Šį pavasarį New York'e įsitikinau tuo itin apčiuopiamai.

Netikėtai staiga atšilo. Manhattan'e atsidarė lauko kavinutės, jauni ir seni apnuogino kojas. Vašingtono skveras vėl prigužėjo laimingų valkatų.

Ir aš savo žurnalistinį snapą dažniau ėmiau visur kaišioti. Kaip žinia, įdomiausia patirti naujųjų emigrantų nuotykius. Vieni atvyksta nelegaliai, kiti laimi žaliąsias korteles, tačiau nei vienų čia niekas nelaukia išskėstomis rankomis.

Valentina iš Kauno atvyko „pagal sutartį" dirbti šeimoje. Iš karto organizatoriams atidavė būsimą atlyginimą už pirmą darbo savaitę. Įsikūrė turtingoje šeimoje Long Island'e. Švarino milžiniškus kambarius, adė skylėtas kojines, plovė indus, blizgino batus, aptarnaudavo svečius. Už darbo savaitę jai mokėjo 200 dolerių, ji turėjo vieną laisvą dieną, dažnai plušėdavo nuo 6 ryto iki 1 valandos nakties. Valentiną stebino turtuolių taupumas. Kojinės ir vyrų kelnaitės — „lopas ant lopo", valgyti duoda kaip katinui. Bet pagyvenęs šeimos galva vis kyštelėdavo jai dešimt dolerių, grybštelėdavo už kumpiuko. Ji kantriai kentėjo. Mat išvyko į Ameriką užstačiusi butą, todėl privalėjo siųsti į namus „procentus ir trims alkaniems vaikams".

Kentėjo. Netrukus kavinėje ją apgavo. Ji nemokėjo kaip ir ką užsisakyti, kelneris įkišo jai „kažkokių kirmėlių" ir nulupo dvidešimt dolerių. Valentina grįžo apsiašarojusi, šeimininkas tarsi atsiprašydamas vėl davė jai dešimt dolerių.

Kitą dieną (vidurinysis sūnus), dvidešimtmetis paprašė padaryti masažą. Ji kaip mokėjo minkė jam nugarą, staiga vyrukas atsisuko į ją ir nusismaukė kelnaites.

* * *

Valentina atsiduso ir nusiėmė akinukus:

— Žinai, man jau daugiau keturiasdešimt. Mano sūnus tokio amžiaus, kaip tas nedorėlis. Vienas pažįstamas man patarė vykdyti jų norus ir prašyti didesnio užmokesčio, bet aš negaliu. Išėjau iš jų, o jie, niekšai, pasiliko mano dokumentus, nesumokėjo už paskutinę savaitę.

Valentina liko tiesiog gatvėje. Padėjo New York'o lietuviai, vėl rado darbelį. Šį kartą viskas padoru, tačiau širdis dabar nuolat nerami. Ji dar tikisi susigrąžinti dokumentus ir pinigus iš seksualiosios šeimelės. Pastarieji kviečia ją grįžti, atvirai šaiposi.

* * *

Kita moteriškė pateko į garsių turtuolių Fišerių namus. Aukšta tvora, mafiozinė apsauga. Pasidomėjau, kaip atrodė New Jersey mafiozai, lyginant su mūsiškiais. Jos galva tenykščiai yra baisesni, nes šalti, kaip ledas. Matyt, kad gali „atlikti viską", o mūsiškiuose „dar rusena kažkokia gyvybė".

Išprotėjusi šeimininkė liepdavo į dieną po dvidešimt kartų maudytis, klykdavo „dirty" ir klausydavosi prie dušo durų, ar tarnaitė tikrai prausiasi. Nuo chemikalų kiliminių dangų valymui lietuvaitei nusilupo veido oda, tačiau kentė, nes jai buvo pažadėtas 325 dolerių už savaitę atlyginimas. Ją vertė dirbti po dvidešimt valandų per parą, valgyti duodavo tai, kas jau pradvokdavo jų užrakinamame šaldytuve. Po dešimties parų tyčiojimosi, trečią nakties, garsi prekiautoja madingais rūbais išmetė lietuvaitę į gatvę, sumokėjo tik 100 dolerių (vietoj 500) ir pareiškė, kad ji neišlaikė jų egzamino ir jiems netinka. Kitos tarnaitės lietuvaitę nuramino, kad jai dar gerai pasisekė, nes vieną rusiukę Fišeriai primušė ir išvarė visai nesumokėję.

* * *

Mano pašnekovė neatrodė nuliūdusi:

— Esu pilna piktos energijos. Bet pasaulyje teisybė yra. Iš karto po to gavau darbą pas vieną suparalyžuotą senutę. Gyvenu su ligone ir prižiūriu ją dieną naktį. Neturiu jokių išeiginių. Tačiau moka man po septynis šimtus kas savaitę, kartais ji leidžia man suvalgyti kokį nusmurgusį bananą, o pati ryja ir varo už du. Aš valau ir pinigus skaičiuoju. Kai nusipirksiu mašiną, nuvažuosiu prie tų Fišerių pilies, papilsiu degalų ir uždegsiu nors jų tvorą. Jei atvirai (tik nerašyk mano vardo) dar prisivogiau pas juos už kelis šimtus, bet keršto vis vien norisi...

* * *

Kalbėjausi ir su keliomis lenkėmis tarnaitėmis. Visos moteriškės skundžiasi, kad šeimose mėgsta tyčiotis, tačiau moka truputį daugiau nei kitose vietose, lengvai prieinamose naujiesiems emigrantams.

Turtuoliams įdomu kas savaitę pažaisti su nauja tarnaite, o neturinčios leidimo dirbti bijo skųstis, stiprių gynėjų neturi.

Valentina ir kitos moterys dejuoja, bet namo neskuba:

— Ten dabar sunku, jie laukia mūsų pinigų.

* * *

Važiuodamas su viršėju Aleksu, pamačiau kelias audiokasetes, dulkinčias jo aptriušusiame Dodže. Pasidomėjau, ką jis klausosi. Lenkiška daina liūdnai perskrodė New York'o naktį:

Kur dabar mano klasės draugai?
Vienas Hamburgo viešbutyje gauna markes
už tai, ką ir šiaip
Mėgsta daryti.
Kitas žuvo New York'e ieškodamas buto,
Trečias pasistatė namą Kalifornijoje.
Vieni Kanadoje tarnauja,
Kiti Prancūzijoje.
Visi neblogai įsitaisė,
Bet kažko mūsų gyvenimui stipriai trūksta.
Ne taip viskas atrodė vaikystėje

* Sava, duok man! [arba] nešam čia! (rusiškai).

Bendradarbiauja Balzeko Lietuvių kultūros muziejus ir Vilniaus Šiuolaikinio meno centras

DANAS LAPKUS

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Čikagoje dalyvavo Chicago Artists International fondo paskelbtame konkurse surengti tarptautinį apsikeitimą meno srities specialistais ir parodomis. Muziejus pakvietė bendradarbiauti Vilniaus Šiuolaikinio meno centrą (ŠMC), ir šių dviejų organizacijų projektas laimėjo. Taip 1995 metų balandžio mėnesį Čikagoje su dideliu pasisekimu įvyko ŠMC paroda „Dabarties dokumentai: naujos tendencijos Lietuvos mene". Parodą paruošė ir pristatė Čikagos lietuviams ŠMC direktorius Kęstutis Kuizinas. „Dabarties dokumentai" išsiskyrė tuom, kad kartu su tapybos drobėmis, piešiniais, instaliacijomis buvo rodoma vaizdajuostės, schemos, fotografijos, dokumentuojančios kūrinių idėjų ir fizinio atsiradimo procesą. Parodoje eksponuoti Eugenijaus Cukermano, Lino Katino, Post Ars grupės, Mindaugo Navako, Žilvino Kempino, Artūro Railos, Eglės Rakauskaitės ir Artūro Makštučio darbai vaizdžiai parodė dabar Lietuvoje esančių meno suvokimo ir kūrimo formų įvairovę.

Ryšium su paroda, Kęstutis Kuizinas balandžio 21 d. ą skaitė paskaitą „Konteksto .plikacijos Lietuvos mene", kurioje nagrinėjo lietuviško meno adresato, rinkos, tradicijų klausimus. Dar neseniai Lietuvos dailė buvo valdžios dotacijų puoselėjamas geležinis šiltnamis, kurio viduje galėjai jaustis visai jaukiai, tačiau išorėje laukė visiška nežinomybė. Dabar, dailės politikos situacijai stojant į „normalias" vėžes, dailininkai priversti rinktis naują, „pasaulio", ar seną, „savo" žiūrovą. Paskaita buvo iliustruota dviejų bene žymiausių Lietuvos dailininkų, pasaulinės Sao Paulo dailės bienalės dalyvių, Šarūno Saukos ir Gedimino Urbono darbų skaidrėmis.

Atsakomasis Baizeko muziejaus vizitas Vilniuje įvyks birželio mėnesį. Stasys Balzekas, Jr. surengs seminarą ŠMC darbuotojams apie pelno nesiekiančios institucijos valdymą ir pinigų rinkimo metodus, Loreta Višomirskytė skaitys paskaitą apie dailės ir dailininkų situaciją Amerikoje, Danas Lapkus supažindins su naujomis kompiuterių programomis, skirtomis muziejams, ir jų panaudojimu.

Taip pat Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Vilniuje rengia parodą „Mano gyvenimo forma", kurioje dalyvauja du Čikagos menininkai — Audrius Plioplys ir Mary Strasevicius. Abu yra antrosios kartos Amerikos lietuviai, abu aktyvūs parodiniame gyvenime ir abu turi „fix idėjas" apie tikrąją pasaulio formą. Galbūt svarbiausia, kad abu tiki ir gyvena šia forma.

Audriaus Plioplio meninių variacijų objektas yra mintis, galvojimo procesas. Šią temą dailininkas vysto kompleksiškai, su mokslininko nuoseklumu. Plioplio mintys apie mintis dažnai reiškiasi konceptualiojo meno priemonėmis, įgydamos įvairias formas: instaliacijos, akcijos, piešinio, tapybos, fotografijos, encifalogramos ar teksto.

Mary Strasevicius neatsiejama nuo 20-ojo amžiaus modernistų. Jos didelio formato akrilinės tapybos darbai bei piešiniai spalvotais pieštukais semia įkvėpimą iš šeštojo dešimtmečio Amerikos abstrakčiojo ekspresionizmo. Dailininkės paveikslai jungia meditatyvines potėpio ar štricho savybes su spontaniška energija, apskaičiuotą kompoziciją su vaiko psichologijos inspiruotais formos žaidimais bei ryškia autoironija.

Iškilmingas parodos atidarymas įvyks penktadienį, birželio 16 dieną, Vilniaus Šiuolaikinio meno centre (Vokiečių gatvė 2), 5 valandą po pietų. Ta proga į Vilnių vyksta speciali Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus organizuota ekskursija. Kviečiame visus, kurie tuo metu lankysitės Lietuvoje, ateiti dalyvauti šioje neeilinėje šventėje. Paroda veiks iki liepos 23 dienos.

Kaip parodė Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus ir Vilniaus Šiuolaikinio meno centro apsikeitimo projektas, kultūrinis Lietuvos ir lietuvių užsienyje bendradarbiavimas gali būti įdomus ir naudingas abiem pusėm. Ir jį netgi remia nieko bendro su lietuvybe neturintys fondai, šiuo atveju Chicago Artists International. Tikriausiai ateityje tai bus viena perspektyviausių mūsų veiklos sričių.

Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje: Stasys Balzekas, Jr., Sofija Žutautaitė, Pat Johnson (iš Chicago Artists' International fondo), susitinka su Vilniaus Šiuolaikinio meno centro direktorium Kęstučiu Kuizinu.

„Perlų žvejai"

(Atkelta iš 2 psl.)

to, praleista baleto solistės Jūratės Maskaliūnienės trumpa kūrybos biografija.

Kitais metais tikimės švęsti Lietuvių operos svetur keturiasdešimtmetį. Į praeitį pažvelgę, prisimename — trisdešimt devynerius metus buvo samdomas didesnis ar mažesnis profesionalų orkestras, tačiau ilgokai pakako savųjų solistų ir choro. Kuo geresni spektaklių pastatymai kadaise atrodė būtini kaip aukšto kultūrinio mentaliteto įrodymas.

Šiandien, politinei padėčiai iš esmės pasikeitus, o Čikagos Lietuvių operai pergyvenant profesinių jėgų saulėlydį, kyla klausimas, ar beverta toliau puoselėti brangiai kainuojantį įprotį? Negaliu spręsti už kitus, bet asmeniškai tikiu būtinybe šios rūšies renginius tęsti. Tačiau prieš tai reikia iš esmės aptarti ir įvertinti naujai susiklosčiusią kultūrinių santykių su Lietuva padėtį. Kalbėti apie tai reikia ne tik Čikagos Lietuvių operos valdyboje, o plačiau — visos lietuviškos šviesuomenės akivaizdoje.

Operos choro ir solistų koncertas

Įspūdžių pabiros

LORETA VENCLAUSKIENĖ

Savaitę po operos premjeros, prieš išsiskirstant kas kur — Lietuvon ar į kitus kasdienius darbus — solistai, choras ir kiti muzikai įprato suorganizuoti kažką panašaus į atsisveikinimo koncertą. Šių metų gegužės 21 dieną ir vėl suėjome į Jaunimo centro didžiąją salę. Kadangi Juozas Končius gegužės 23 dienos *Draugo* numeryje jau išvardino koncerto programą, tebūnie leista paberti tik keletą asmeniškai įstrigusių įspūdžių.

Kada trys, solistų kelią pradedantys jauni tenorai subręs rimtai artistinei karjerai, sužinosime vėliau. Kol kas, Audriaus Rubežiaus ir Kęstučio Alčiauskio balsai labiau linkę į lyrinių grupę, Vaido Vyšniausko stipresnis, operinis. Tačiau toks apibūdinimas dar nieko nenulemia — visiems trims trūksta aiškios dikcijos, italų (ir kitų svetimų kalbų mokėjimo) bei daugelio kitų artikulacijos įgūdžių.

Liudo Norvaišos skambiam bosui, Wolfgang Amadeus Mozart'o muziką atliekant, tikrai pristigo klasicizmo stiliaus suvokimo.

Ramutė Tumuliauskaitė ir Bronius Tamašauskas patvirtino nuomonę, kuri susiklostė, išgirdus jų dainavimą operos spektaklyje, o Arvydas Markauskas šį kartą atrodė pavargęs. Tačiau Nadiro ir Zurgos duetas koncerte pasirodė sėkmingiausiai atliktu programos numeriu.

Daugelis populiarių operinės muzikos fragmentų buvo atlikti žemiau pageidautino lygio, tačiau pianisto Ričardo Soko akompanimentas į šią kategoriją neįtrauktinas. Jo skambinimas visą renginį kilstelėjo aukštesnėn pakopon, o šokėja Jūratė Sodytė-Maskaliūnienė priminė, kad ir žmogaus kūnas gali prabilti kaip muzika.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

das poeto namuose Berkeley, o po to Unterberg Poetry Center, New York'e, publikai besiklausant. Skaitytojas yra dėkingas Robert Faggen už sklandų pokalbių redagavimą. Faggen yra literatūros profesorius Claremont McKenna College ir ruošia knygą apie Czeslaw Milosz.

Faggen klausia: neseniai jūs grįžote Lietuvon po penkiasdešimt metų — kaip kelionė? Milosz atsako, kad tai buvo jaudinantis išgyvenimas. Buvo priimtas kaip savas. Kauno universitetas suteikė garbės laipsnį. Tada aplankė savo apskritį, kur buvo sutiktas delegacijos tautiniais kostiumais. Buvau pakeltas garbės piliečiu ir lankiau mišias toje bažnyčioje, kurioje buvau krikštytas — sako jis. Daug kaimų dingę. Manau, kad daugybė gyventojų išvežti į Sibirą. Kaimų vietoje yra tvarkingi raudonų plytų miesteliai. Aplankiau savo gimtinę. Namo nebėra, iš parko tik liekanos, ir upė yra užteršta.

— Vilnius buvo Jūsų jaunystės miestas ir jis pasikartoja Jūsų raštuose. — Taip, jis turėjo išliekančią įtaką. Yra gera užaugti provincijos mieste. Tai duoda skirtingą — gal ir geresnę — perspektyvą. Kai aš atsiradau užsienyje, bandžiau vakariečius skaitytojus supažindinti su Vilniumi ir Lietuva. Tai buvo nelengva, nes Vilniaus valdytojai keitėsi trylika kartų vien šiame šimtmetyje. Su visom tautybėm, tikėjimais, kalbomis jis yra kaip Sarajevo. Aš esu giliai sujaudintas to, kas dedasi Bosnijoje, nes aš suprantu tuos visus etninius konfliktus.

— Jūsų poemoje *Ars Poetica?* Jūs pasakėte, kad poezijos tikslas yra priminti mums kaip sunku pasilikti tik vienu asmeniu. — Mano poezija buvo vadinta polifonine. Tai tik reiškia, kad aš visuomet jaučiausi pilnas kalbančių balsų. Savotiškai jaučiuosi esąs instrumentu, mediumu. Mano bičiulė Jeanne Hersch, kuri mane supažindino su Karl Jaspers egzistencializmu, sakydavo, kad manyje svečiuojasi balsai. Čia nėra nieko nežemiško. Ar aš vienintelis? Nemanau. Dostojevskis buvo vienas iš pirmųjų rašytojų kartu su Friedrich Nietzsche, kuris atpažino moderniosios civilizacijos krizę: kiekvienas mūsų turi priešingus balsus, priešingus fizinius dirginimus. Aš esu rašęs apie sunkumus pasilikti tuo pačiu žmogum, kai tokie svečiai ateina ir paima mus savo įrankiu. Bet mes turime viltis, kad mus įkvėps gerosios dvasios, ne blogosios.

— Gyvenote Paryžiuje kaip emigrantas. Jūsų poemoje „Praeinant Rue Descartes" Jūs aprašote Paryžių kaip miestą, kuriame daugelis tikėjo „gražiom idėjom" — idealais, kurie buvo naivūs ir žiaurūs. Milosz atsako: Paryžius tikrai nebuvo vieta žmogui iš Rytų Europos. Aš pergyvenau dvi fazes. 1950 buvau Lenkijos ambasados attaché ir dalyvavau pobūviuose su Paul Eluard ir Pablo Neruda. Kitais metais, po lūžio su Lenkijos komunistiniu režimu, aš grįžau gyventi kaip pabėgėlis. Tuo laiku Prancūzijos intelektualai buvo visiškai įsimylėję komunizmą ir Staliną. Bet kas, kuris buvo nepatenkintas ir atvyko iš Rytų kaip aš, buvo laikomas bepročiu ar Amerikos agentu. Prancūzai jautė, kad jų vadinamos „idées generales" galiojo visai planetai — gražios idėjos, bet vargu realistiškos. Tuo laiku Europos klimatas buvo niūrus; milijonai žmonių buvo gulaguose; jų kentėjimas teršė Europos aurą, Europos orą. Aš žinojau, kas dedasi. Vakarai turėjo laukti Solženicino ir jo *Gulago salyno,* kad apie tai sužinotų.

Ar yra geriau poetui dirbti prieblandoje? Aš dirbau daugelį metų beveik visiškai nepastebimas. Mano metai Berkeley buvo laikas, kai aš praktiškai neturėjau klausytojų čia ir maža žmonių Amerikoje, kurių sprendimais būčiau galėjęs remtis. Turėjau porą draugų Paryžiuje ir Lenkijoje, todėl susirašinėjimas vaidino nepaprastai svarbią rolę man: laiškai iš saujelės draugų buvo vienintelė mane palaikanti jėga. Savo eilėraščių knygas spausdinau lenkų kalba. Jas reikėjo įšmugeliuoti į Lenkiją ir aš nežinojau Lenkijos skaitytojų reakcijų.

Aš žinojau, kas aš esu, ir žinojau savo vertę, bet aš buvau visiškai nežinomas savo kolegoms Berkeley, aišku, išskiriant slavų kalbų profesorius. Buvau mažai žinomas profesorius mažai žinomam departamente. Aš pasidariau gerai žinomas studentams, tik kai pradėjau mokyti apie Dostojevskį. Yra istorija, kuri susumuoja tuos metus. Buvau literatų vakarienėj Stanford'e su Jerzy Kosinski, kuris buvo gana garsus. Mano kaimynė prie stalo buvo Kosinski gerbėja. Ji jautė reikalą būti mandagia ir klausė, „Ką Jūs darote?" Ir aš atsakiau, „Rašau poeziją". Ji atšovė: „Visi rašo poeziją". Aš dėl to per daug nesijaudinau, bet vis tiek skaudėjo. Tai atstovavo mano padėčiai daugelį metų, kenčiant dėl savo siekimo.

— Jūs buvote Varšuvos sukilimo ir Holokosto liudininku, bet palyginus mažai apie juos rašėte. — Retkarčiais aš esu prašomas skaityti mano eilėraštį „Campo dei Fiori", kuris yra apie tą kančią. Neseniai aš atmečiau prašymą leisti perspausdinti mano eilėraščius apie tuos įvykius. Aš nenoriu būti žinomas kaip profesionalus liūdėtojas.

— Ar poezija yra tinkama erdvė filosofijai? — Priklauso, kokiai filosofijai.

— Kokią filosofiją radote tinkamą savo poezijai? — Yra filosofijos rūšių, kurios man primena važiavimą naktį ir prieš mašinos šviesas iššokantį kiškį. Kiškis nežino kaip išbėgti iš šviesos spindulio, jis bėga tiesiai. Aš domiuosi ta filosofijos rūšimi, kuri būtų naudinga kiškiui tuo atveju.

— Nedaug vilties kiškiui. Kai Jūs buvote studentas, Jūs nešiojotės Bažnyčios istoriją savo kuprinėje, ir, atrodo, buvote ypatingai susidomėjęs manichėjų herezija. — Manichėjizmas nebuvo tik herezija. Ilgą laiką tai buvo įsitvirtinęs tikėjimas. Iš pagrindų jis pripažįsta nemažą blogio jėgą ir veikia prieš klasikinį teologinį aiškinimą, kad blogis yra gėrio stygis. Šiais laikais blogio jėga yra plačiai pripažįstama kaip kolektyvinis žmonių visuomenės kūrinys ir kiekvieno žmogaus sielos elementas. Dabartinių ateistų argumentas — kad geras Dievas negalėjo sukurti pasaulį tokį, koks jis yra — yra iš esmės neomanichėjiškas. Nors tai nebūtinai yra mano požiūris, aš tai pripažįstu kaip stiprų argumentą. Savo poezijoje aš rūpinuosi blogio egzistencija. Simone Weil, kuri buvo labai stipri deterministė, irgi pripažino blogio jėgą, ir tai yra mano didelio susidomėjimo jos galvojimu šaltinis. Ji toliau sakė, kad žmoguje yra tiktai „malonės garstyčios grūdas".

— Jūsų eilėraštyje „Daina" moteris trokšta „vienos sėklos be rūdžių". Jūs ir Weil abu, atrodo, minite Morkaus Evangelijos garstyčios grūdą. — Taip. Mažytis garstyčios grūdas yra iš tikrųjų Dievo karalystė, malonės ir gėrio karalystė — maža, kai lyginama su blogiu pasaulyje. Tai buvo Weil įsitikinimas. Kitas rašytojas, kuris man buvo patrauklus tuo laiku buvo Lev Šestov, kuris visą pasaulį matė būtinybės įstatymais. Jis priešinosi stoicizmui. Stoikas, ar senovės, ar modernus, sakytų, „Šypsokis ir kęsk". Bet kodėl privalėtumėm? Šestovo požiūris buvo: priešingai, mes turėtume sukilti, šaukti „Ne"! Jo galinga knyga *Atėnai ir Jeruzalė* pavaizduoja Jobą šaukiantį, kontrastu graikiškam stoicizmui.

— Ar Jūs galvojate, kad Dievo atsakymas Jobui iš viesulo yra pakankamas? — Jis nėra pakankamas. Jis nėra pakankamas.

— Ar laikote Jobo Dievą ir Naujojo Testamento Dievą dviem skirtingais dievais? — Nežinau. Mes ko gero įžengėme į sritį, kurioje nėra atsakymų.

— Gnostikai susitvarkė su ankstyvosios krikščionybės painybėmis, pabrėždami išganymą per žinojimą daugiau kaip tikėjimą. Kaip Jūsų susidomėjimas gnostikais rišasi su Jūsų poezija? — Pirmaisiais krikščionybės šimtmečiais naujoji religija pasirodė daugeliu atžvilgių nepakankama išsimokslinusiems žmonėms. Gnosticizmas tada darė tai, ką dabar poezija daro išsilavinusiems žmonėms. Bet poezija neturėtų būti suvesta tik į esteticizmą. Pačiais svarbiausiais atvejais poezija yra žmogaus vietos visatoje tyrinėjimas. Gėris ir blogis yra žmogaus savybės nuo tada, kai jis nupuolė. Didysis klausimas yra: kokioje būklėje buvo Adomas ir Ieva prieš tą akimirką? Gimtoji nuodėmė yra milžiniška ir nepaprastai kebli filosofinė problema. Lev Šestov sakė, ir aš sutinku, jog yra nuostabu, iš tikrųjų vos suvokiama, kad primityvūs kerdžiai galėjo sugalvoti mitą, kuris toks enigmatiškas, jog kartų kartos, kurios prie jo prakaitavo, iki šios dienos jo dar vis nesupranta.

— Savo poezijoje Jūs rungėtės su klausimu, kaip geras Dievas gali leisti blogį pasaulyje. Ar mes galime pateisinti Dievą per protą, per poeziją? — Šestov sakė, kad yra klausimų, kurių reikia neklausti, nes jiems nėra atsakymų. Simone Weil gynė prieštaras, naudodama „transcendencijos svirtį". Aš pats susidedu iš prieštarų, ir dėl to poezija yra man geresnė forma, negu filosofija.

— Jūsų draugas Witold Gombrowicz kartą rašė savo dienoraštyje: „Milosz pergyvena kovą, kančią ir abejones, kurios anksčiau rašytojams buvo visiškai nežinomos". Ar Jūs sutinkate su juo? — Taip, sutinku. Jis mena ypač mano knygą *Pavergtasis protas* ir mano grumtį su šio šimtmečio demonu — Hegelio tikėjimu į istorinę būtinybę, kad istorija vystosi iš anksto nustatytomis teisėmis. Aš rašiau *Pavergtąjį protą,* kad save išlaisvinčiau, kad atrasčiau argumentų prieš tą filosofiją. Ko gero dėl to jis sako, kad mano grumtis buvo anksčiau rašytojams nežinoma.

— Kas padėjo išsilaisvinimui? — Mano romanas *Issos slėnis,* kuriame nėra nieko politinio. Veiksmas vyksta Lietuvoje apie 1922 metus. Jis sukasi apie kunigą, turintį meilužę, kuri nusižudo ir pradeda vaidentis ir bauginti parapiją. Aš aplankiau tą parapiją per savo pirmąją kelionę Lietuvon po daugiau kaip penkiasdešimt metų. Mergaitės kapas yra vietinėse kapinaitėse prie tos pačios bažnyčios, kurioje aš buvau krikštytas ir kurioje daug dalykų, kuriuos romane aprašiau, atsitiko. Bet romanas nėra vien vaikystės prisiminimas, o filosofinis romanas apie velnius ir mano troškimą išsilaisvinti iš istorinės būtinybės ir gamtos žiaurumo.

— Ar Jūs jaučiate, kaip T. S. Eliot, kad poezija yra pabėgimas nuo savo asmenybės? — Tai man yra buvusi nuolatinė problema. Literatūra gimsta iš troškimo sakyti teisybę — nieko neslėpti ir savęs neprisistatyti kuo nors kitu. Tačiau kai rašai, yra tam tikri įsipareigojimai, kuriuos aš vadinu formos įstatymais. Negali papasakoti visko. Aišku, yra teisybė, kad žmonės kalba per daug ir be santūrumo. Bet poezija uždeda santūrumą. Nepaisant to, visuomet yra jausmas, kad savęs pakankamai neatidengei. Knyga yra baigta ir išleista, ir aš jaučiu — na, kitą kartą save atskleisiu. Ir kai kita knyga pasirodo, aš turiu tą patį jausmą. Ir tada tavo gyvenimas baigiasi, ir viskas.

— Ar Jūs pirmiausia rašote lenkiškai ir tada verčiate angliškai? — Rašau tiktai lenkiškai. Aš visuomet rašiau tik lenkiškai, nes manau, kad kalbą geriausiai vartoju, kai ji yra mano vaikystės kalba.

— Ar Jūs manote, kad poeziją galima gerai išversti? — Verčiu aš pats, ir tada mano draugai, daugiausia Robert Hass šiomis dienomis, arba Leonard Nathan, ją ištaiso. Bet pagrindiniai ritmai yra mano, nes jie nemoka lenkų kalbos. Aš netikėjau, kad mano poezija galima išversti. Jaučiuosi labai privilegijuotas, kad galiu komunikuoti su Amerikos klausytojais. Pusė jų paprastai yra žadantieji poetai. Jie mane labiau vertina kaip poetą. Lenkams aš esu garsi asmenybė, daugiau negu kas kita.

— Kaip glaudžiai gali kalba pagauti pasaulį? — Kalba nepagauna visko, tačiau ji nėra atsitiktinė. Kai kurie žodžiai turi gilesnę prasmę negu kasdieninėje vartosenoje. Tokiu būdu atmetu kalbos vadinimą atsitiktine, bet taip pat nenorėčiau redukuoti kalbą į *ecriture,* į rašymą kaipo tokį.

— Savo prozinėje poemoje *Provincijose,* pavadintoje „Filosofo namai", Jūs Dievui suteikiate fotoreporterio aistringą uolumą. Ar tai aprašo Jūsų idealą Dievo kaip liudininko, ir ar tai yra idealas to, ką poetas bando daryti? — Taip. Nors aš irgi sakyčiau, kad poetas yra kaip pelė, lindinti dideliame sūrio gabale, besijaudinanti kiek daug sūrio yra ėsti. Walt Whitman yra poetas, kuris man turėjo labai stiprią įtaką. Whitman norėjo apglėbti viską, viską sudėti į savo poeziją, ir mes jam galim atleisti jo begalines žodžių sroves, todėl, kad jis taip labai stengėsi apglėbti tiek tikrovės, kiek galima. Spėčiau, kad tai kažkaip rišasi su mano vaizdu gyvenimo po mirties, kuris turėtų būti, William Blake žodžiais, „begalinis medžiojimas".

— Jūs esate poeziją pavadinęs aistringu vijimusi to, kas tikra. Ar kada nors esate savo kūryboje pasiekęs „kas tikra"? — Tai, kas tikra, ir tuo aš noriu pasakyti — Dievas, ir toliau lieka neišmatuojama gelmė.

Justinas Mickevičius — Gladiatorius, Bronza, 60 x 40 x 40 cm

Iš skulptoriaus Justino Mickevičiaus kūrinių parodos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, kuri buvo atidaryta gegužės 20 dieną.